

Historie a perspektivy sportovního muzejnictví v ČR na příkladu Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea¹

History and Perspectives of the Czech Sports Museology on the Example of the Department of the History of Physical Education and Sport of the National Museum

Abstract: The Department of Physical Education and Sports History of The National Museum administrates the oldest museum collection of exhibits and materials in the Czech Republic focusing on sports, physical education and olympism history not only in Czech lands, but also abroad. The crucial and considerable problem is the absence of a permanent exhibition, which would facilitate a systematic and permanent communication not only with non-professional public, but also with sport and museum professionals. This is a common practice abroad where various sport and olympic museums are an integral part of national cultural heritage. There has not been a permanent exhibition of Czech sport for twenty years and thus various local and private museums substitute its non-existence. Presentation of sport, physical education and olympic historic collection of the National Museum is thus doubtful. The situation in other countries in Central Europe is completely different. This paper deals with the history of The Department of Physical Education and Sports History collection, summarizes the situation in the Czech Republic and in other countries of the Visegrad group. At the end, the paper offers possible approaches that could be adopted in future practice.

Keywords: history of sports, history of Physical Education, Olympism, museum of sport, Sokol movement, Olympic museums, The Department of Physical Education and Sports History

¹ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2019–2023/10.IV.a, 00023272).

Mgr. Jan Lomíček Ph.D.
Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu
Národní muzeum
jan.lomiczek@nm.cz

Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu (ODTVS) Národního muzea a Archiv tělesné výchovy a sportu, spadající pod Archiv Národního muzea, představují nejstarší kontinuálně fungující a rozšiřované sbírky v ČR věnované soustavnému mapování dějin sportu, tělesné výchovy a českého i československého olympismu. Výrazným problémem, který se ukazuje v mnoha směrech jako limitující, je absence trvalé expozice, která by umožňovala soustavnou komunikaci s laickou i odbornou veřejností v oblasti expoziční, akviziční i výzkumné. V zahraničí se muzea věnovaná historii různých aspektů sportu a tělesné výchovy

v průběhu uplynulého století etablovala mnohdy jako nedílná součást kulturního dědictví. V případě ODTVS je trend spíše opačný. Po opuštění původních výstavních prostor v Tyršově domě na pražském Újezdě, ke kterému došlo po povodních v roce 2002, zůstává situace z pohledu prezentace bohatých sportovních sbírek i po dvou desetiletích neměnná. Funkci stálé expozice začínají postupně suplovat lokální muzea a soukromé výstavní síně. V zahraničí je situace v podstatě ve všech zemích střední Evropy značně odlišná. Text shrnuje stručný vývoj současné sbírky Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního

muzea, následně se stručně zaměřuje na situaci na území ČR a v zemích visegrádské čtyřky, které měly po společenských změnách na prahu devadesátých let obdobné podmínky. V závěru rozebírá možné perspektivy, které se v oblasti muzejní prezentace témat spojených s historií tělesné výchovy, sportu a olympismu nabízejí.

Nástin historie sportovní a tělovýchovné muzeologie v českých zemích

Sbírky Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Historického muzea NM odvíjejí svou historii od sokolských muzeí, z nichž první se formovalo již v průběhu 19. století, druhé pak v meziválečném období ve století dvacátém. Nejstarším muzeem na našem území, které se zaměřilo na dějiny sokolského hnutí a tělovýchovy, bylo Muzeum Sokola Pražského. Počátky jeho sbírek se datují do roku 1864, kdy byla v rámci první pražské sokolovny na popud jednoho ze zakladatelů Sokola Jindřicha Fügnera vyčleněna místnost pro uchovávání sokolských memorabilií. Podnět ke vzniku vlastního Muzea Sokola Pražského v roce 1885 dala až výstava uspořádaná po smrti další zakládající osobnosti sokolského hnutí, dr. Miroslava Tyrše. Ve stejném období byl založen i všesokolský archiv, který měl uchovávat dokumenty listinné povahy. Prvním sídlem obou institucí se stala sokolovna Sokola Pražského.² Sbírka Muzea Sokola Pražského byla významně obohacena po smrti vdovy po Miroslavu Tyršovi (a dceři Jindřicha Fügnera) Renáty Tyršové v roce 1937. V návaznosti bylo Muzeum Sokola Pražského v budově první sokolské tělocvičny transformováno do Muzea dr. Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera. Do činnosti muzea následně zasáhla německá okupace, v roce 1941 byla sokolská organizace rozpuštěna a její majetek byl zkonfiskován. Sbírky byly odvezeny, rozděleny a ukryty mezi členy jednoty, část z nich se však uchránit nepodařilo. Po osvobození v roce 1945 byla většina sbírek svezena zpět. Při předání sbírek proběhla také jejich první katalogizace.³

Druhým sokolským muzeem, jehož fond se stal základem sbírky mapující dějiny tělesné výchovy a sportu v NM, bylo Sokolské muzeum (Muzeum ČOS). Jeho prazákladem byly výstavy věnované sokolskému hnutí, které byly uspořádány během velkých výstavních akcí – v rámci Všeobecné jubilejní zemské výstavy v roce 1891 a zejména během Národopisné výstavy československé v roce 1895, kde měli sokolové svůj vlastní pavilón uspořádaný v duchu vzorné sokolské tělocvičny. Vedle dalších sokolských memorabilií byly obě dílčí expozice věnovány i působení českých sokolů v zahraničí a zahraničním sokolským organizacím. Právě v souvislosti s expozicí v rámci Národopisné výstavy československé začala v sokolské obci více rezonovat myšlenka na zřízení Sokolského muzea. Sokolské výstavy byly pořádány i během následujících sokolských sletů – v roce 1901 během IV. všesokolského sletu v Praze a v roce 1912 během VI. všesokolského sletu (či Sletu slovanského sokolstva, jak byl také označován). Po poslední zmíněné akci byla myšlenka sokolského muzea oživena a těsně před vypuknutím první světové války podala ČOS smíchovské městské radě žádost o propůjčení prostor k umístění sokolských sbírek. Rada propůjčila ČOS místnosti v obecní vile na Santošce č. p. 178, kam byly sbírky sokolských memorabilií odvezeny a následně odevzdány nově vzniklé Společnosti muzea tělocvičného, a to bezprostředně před úředním rozpuštěním České obce sokolské v roce 1915. Muzeum bylo otevřeno po skončení světové války v roce 1920.⁴ V souvislosti s řešením nového sídla pro jednotlivé součásti České obce sokolské byl v roce 1921 zakoupen Michnův palác – budoucí Tyršův dům, kam byly po rekonstrukci v roce 1924 sokolské muzejní sbírky přesunuty. Dne 24. května 1924 pak byl Tyršův dům slavnostně otevřen za účasti prezidenta republiky. V meziválečném období byla do sbírek začleněna i umělecká sbírka, kterou ČOS věnoval básník a spisovatel Jiří Karásek ze Lvovic. V padesátých letech však byla převedena do správy Památníku národního písemnictví.

2 ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Tyršovo muzeum tělesné výchovy a sportu 1953–2003*. Praha: Národní muzeum, 2003, s. 9. *Současná adresa sokolovny je Sokolská 43, Praha 2.*
3 *Ibidem*, s. 10–12.
4 *Ibidem*, s. 13–15.

MUZEUM TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU – PRAHA

Muzeum tělesné výchovy a sportu, pohlednice, 70.–80. léta 20. století

5 *Ibidem*, s. 19–20. Srov. také ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Nástin dějin československého tělovýchovného a sportovního muzejnictví 1*, In *Muzejní a vlastivědná práce*, 1990, roč. 28, č. 4, s. 136–154.

6 *Ibidem*, s. 23. Srov. také ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Nástin dějin československého tělovýchovného a sportovního muzejnictví 2*, In *Muzejní a vlastivědná práce*, 1990, roč. 28, č. 4, s. 193–199.

7 *Ibidem*, s. 24–32. Srov. také ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Nástin dějin československého tělovýchovného a sportovního muzejnictví 3*. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1991, roč. 29, č. 1, s. 1–12.

Muzeum pořádalo v meziválečném období pravidelné výstavy při příležitosti konání všesokolských sletů, například v roce 1938 navštívilo sletovou výstavu uspořádanou v Průmyslovém paláci a na dalších místech přes 200 000 návštěvníků. Po obsazení českých zemí nacisty byly sbírky muzea rozděleny a uchovány na různých místech, kde přečkaly úřední rozpuštění Sokola v roce 1941, konfiskaci majetku organizace ze strany okupačních orgánů i celou okupaci.⁵

Třetí organizací, která se stala základem sportovních sbírek NM, bylo Muzeum československé tělesné výchovy a sportu. O jeho založení se uvažovalo již v meziválečném období, návrh stanov vznikl během nacistické okupace. Po jejím skončení došlo k opětovným přípravám, nicméně ustavující valná hromada spolku se konala až v lednu roku 1948. Za návrhem vzniku

muzea stála řada osobností českého sportu a olympismu, jako například tehdejší předseda Československého olympijského výboru Josef Gruss či Rudolf Richter.⁶ Po roce 1948 došlo ke sloučení všech zmíněných muzejních institucí do Státního muzea československé tělesné výchovy a sportu se sídlem v Tyršově domě v Praze, které bylo zřízeno k 1. únoru 1953. Vedle Muzea dr. M. Tyrše a J. Fügnera, muzea ČOS a Muzea československé tělesné výchovy a sportu se základem sbírek stal i sbírkový fond Československého výboru olympijského, včetně pozůstalosti zakladatele Českého olympijského výboru Jiřího S. Gutha-Jarkovského. Přes krátké období, kdy Státní muzeum tělesné výchovy a sportu působilo při Státním výboru tělesné výchovy a sportu, fungovalo v letech 1957–1972 jako samostatná rozpočtová organizace Ministerstva školství a kultury. Díky enormnímu nárůstu sbírek začala být z hlediska jejich uložení ke konci šedesátých let situace neúnosná. V roce 1961 získalo nové vedení muzea pro depozitární prostory budovu bývalého kláštera v Zaječově u Berouna. Do depozitáře byly přesunuty trojrozměrné sbírkové předměty, část knihovny a byla provedena revize sbírek. Od roku 1972 se muzeum stalo součástí Národního muzea jako jedno z jeho odborných oddělení.⁷

Po roce 1989 tehdejší vedení navrhovalo osamostatnění muzea, nicméně k tomu nedošlo. V roce 1993 byl v restituci České obci sokolské vrácen Tyršův dům, muzeum bylo následně nuceno vyklidit dva sály a změnit název z Muzea tělesné výchovy a sportu na Tyršovo muzeum tělesné výchovy a sportu, o dva roky později pak bylo nuceno vyklidit další dva sály. Poslední ránu stále expozici zasadily povodně v roce 2002, po nichž ČOS vypověděla muzeu smlouvu o nájmu nebytových prostor. Od té doby je tak Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu zbaveno možnosti prezentovat výstavní formou svoji činnost s výjimkou dočasných expozic. Nejproblematičtější období přišlo v letech 2010–2015, kdy bylo na popud tehdejšího ředitele Historického muzea Pavla Douši

Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu začleněno jako Sběrka tělesné výchovy a sportu do Oddělení novodobých českých dějin Národního muzea. To znamenalo nejen personální diskontinuitu, kdy se starší spolupracovníci od muzea v podstatě odklonili, tak i diskontinuitu z hlediska odborné činnosti a zejména ztrátu kontaktů jak v ČR, tak v zahraničí. Od roku 2016 funguje opět jako samostatné oddělení. Výrazný problém však představuje kontinuální pokles pracovníků, kteří o sbírky pečují. V roce 2003 sbírkový fond a muzejní expozici spravovalo 10 pracovníků,⁸ v současné době má oddělení k dispozici formálně 4 plně úvazky.

Současný stav sbírky ODTVS

Opačný, tedy rostoucí trend je patrný naštěstí v oblasti sbírek. Knihovna spravuje v současné době 30 000 knihovních jednotek (z toho 1000 titulů periodik), trojrozměrná sbírka obsahuje 46 000 zapsaných sbírkových předmětů, fotoarchiv 80 000 zpracovaných fotografií, 9000 negativů, 6000 diapozitivů a 600 fotoalb. Sbírkový obsah zahrnuje i audiovizuální kolekci, která je v současné době ve stadiu digitalizace. Archiv přesto, že je formálně vyčleněn, zůstává fakticky nedílnou součástí sbírkového fondu. Obsahuje celkem 262 archivních fondů a sbírek a sbírku 9500 plakátů.

Nedávná a současná činnost oddělení

Oddělení se i přes problematiku peripetie ohledně restrukturalizací v Národním muzeu snaží představovat nejen témata týkající se českého a československého sportu a tělesné výchovy, ale též olympismu. V roce 2007 byl publikován průvodce po sbírkách Archivu dějin tělesné výchovy a sportu.⁹ V letech 2008 a 2010 vyšel přehled signovaných kreseb a obrazů, respektive signovaných plastik a sportovních trofejí, jehož autorkami byly H. Havránková, J. Schůtová a V. Saurová.¹⁰ V roce 2012 vyšel soupis olympionik v trojrozměrné sbírce od stejného autorského tria, publikace obsahuje stav předmětů k roku 2010.¹¹ Od té doby řada předmětů přibyla, tudíž lze do budoucna uvažovat

o rozšířené formě katalogu. Z nedávných publikací se sbírkám věnuje publikace J. Schůtové *Knihovna Sbírkový tělesné výchovy a sportu*.¹² U příležitosti XXXI. olympijských her byla vydána *Móda pod olympijskými kruhy*, jejímiž autorkami jsou Š. Rámišová a L. Swierczeková. Kniha popisuje vývoj olympijského nástupního oblečení v průběhu konání novodobých olympiád od jejich počátku až do letních olympijských her v Riu de Janeiru v roce 2016.¹³ Vedle toho se pracovníci oddělení podíleli i na dalších publikacích, z těch významnějších je potřeba zmínit kolektivní monografii *StArt: Sport jako symbol ve výtvarném umění* z per autorského kolektivu pod vedením Rostislava Šváchy, na kterém vedle drobných textů participovalo muzeum zejména z hlediska obrazového materiálu.¹⁴ V roce 2018 pak byly publikovány dvě monografie vycházející ze sbírkových fondů ODTVS, a to práce zpracovávající biografii a korespondenci Kateřiny Fügnerové (*Manželka, matka, tchyně: dochované památky a korespondence Kateřiny Fügnerové*) a publikace o dějinách sokolského kroje (*S hrdostí nošený*).¹⁵ Kromě ostatní odborné a popularizační činnosti ODTVS prezentovalo i řadu témat spjatých s českým sportem, tělesnou výchovou a olympijským hnutím výstavní formou. Expoziční činnost je poněkud problematická kvůli tomu, že již v podstatě dvě desetiletí nemá Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu vlastní expozici a je odkázáno na výstavní plán Národního muzea, který se v posledních letech jevil z hlediska termínů a prostorů ovlivněných probíhající rekonstrukcí budov NM jako značně problematický. K olympijským hrám v Riu tak oddělení uspořádalo výstavu *Olympijský plakát*, která se konala 24. 6. – 2. 10. 2016 v Národním památníku na Vítkově.¹⁶ V rámci těchto olympijských her se ODTVS podílelo i na výstavě Poštovního muzea *Vítězové a poražení. Nevydané známky a neuskutečněné olympiády*, která se konala 24. 6. – 30. 9. 2016 v prostorách expozice v klášteře ve Vyšším Brodě nedaleko Olympijského parku na Lipně. Větším výstavním celkem jak z hlediska rozsahu, tak doby konání,

8 *Ibidem*, s. 64.

9 Srov. SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2007, 88 s.

10 Srov. SCHŮTOVÁ, Jitka, SAUROVÁ, Vlasta, HAVRÁNKOVÁ, Hana. *Signované kresby a obrazy Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2008, 188 s.; SCHŮTOVÁ, Jitka, HAVRÁNKOVÁ, Hana, SAUROVÁ, Vlasta.

Signované plastiky a sportovní trofeje: sbírka tělesné výchovy a sportu Národního muzea. Praha: Národní muzeum, 2010, 282 s.; SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Průvodce po archivních fondech a sbírkách Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2007, 88 s.

11 SCHŮTOVÁ, Jitka, HAVRÁNKOVÁ, Hana a SAUROVÁ, Vlasta. *Olympionika v trojrozměrné Sběrce tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2012, 152 s.

12 SCHŮTOVÁ, Jitka. *Knihovna sbírky tělesné výchovy a sportu ... a co jí předcházelo*. Praha: Národní muzeum, 2015, 126 s.

13 RÁMIŠOVÁ, Šárka a SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Móda pod olympijskými kruhy: nástupové oblečení od Athén až po Rio*. Praha: Mladá fronta, 2016, 158 s.

14 ŠVÁCHA, Rostislav et al. *StArt: sport jako symbol ve výtvarném umění. V Řevnicích: Arbor vitae ve spolupráci s Českým olympijským výborem a Ústavem dějin umění AV ČR, v.v.i.*, 2016, 315 s.

15 SCHŮTOVÁ, Jitka. *Manželka, matka, tchyně: dochované památky a korespondence Kateřiny Fügnerové*. Praha: Národní muzeum, 2018, 463 s.; RÁMIŠOVÁ, Šárka.

S hrdostí nošený: sokolský kroj, úbor a scénický kostým. Praha: Národní muzeum, 2018, 327 s.

16 *Olympijský plakát, 24. 6. – 4. 9. 2016, Národní památník na Vítkově*

Výstava *Sport za Velké války*, Národní památník na Vítkově, 2017–2018

byla expozice *Sport za Velké války*,¹⁷ která se konala v termínu 19. 5. 2017 – 28. 2. 2018 v Národním památníku na Vítkově. Výstava se vedle dalších témat věnovala i kontinuitám a diskontinuitám českého olympijského hnutí. Kromě jiných olympijských artefaktů byla významnou součástí výstavy i část pozůstalosti Rudolfa Richtera,¹⁸ dlouholetého pokladníka a čestného člena Československého olympijského výboru.

Přestože byla ve výstavním plánu NM schválena i výstava k dějinám českého a československého ragby, bylo ji kvůli prodlevám při rekonstrukci nutné

uspořádat v jiné instituci. Spoluúčast nabídlo Ostravské muzeum, a tak se výstava *Ragby, hra síly, odvahy a bojovnosti* uskutečnila v termínu 26. 9. – 3. 12. 2017 v Ostravě, rok poté, co bylo ragby opět zařazeno do programu letních olympijských her. V roce 2018 připravilo oddělení v rámci Národního památníku na Vítkově také menší expozici k dvacátému výročí úspěchu našich sportovců na XVIII. zimních olympijských hrách v japonském Naganu.¹⁹ V témže roce oddělení spolupracovalo na výstavě *České obce sokolské Ni zisk, ni slávu!*, která probíhala v rámci XVI. všesokolského sletu v sídle ČOS (a bývalém sídle muzea) v Tyršově domě.²⁰ Ve stejném roce se oddělení podílelo na 16 dalších výstavních projektech, ať již v rámci Národního muzea, či zápůjčkami sbírkových předmětů do dalších muzejních institucí. V následujícím roce oddělení připravilo ve spolupráci s Klubem českých turistů výstavu *Zdrávi došli!* ke 130. výročí založení KČT, prvního vydání klubového časopisu a první značené trasy.²¹ Ve spolupráci s ČOV v současnosti připravujeme výstavu k odloženým

17 Srov. LOMÍČEK, Jan et al. *Sport za velké války = Sport during the great war*. Praha: Národní muzeum, 2017, 29 s.

18 Rudolf Richter – 7. 4. 1883 – 13. 1. 1962, sportovní funkcionář, 1919–1951 pokladník ČSOV, od roku 1951 čestný člen tohoto výboru.

V letech 1903–1961 organizátor, startér a historik nejstaršího silničního běžeckého závodu na evropském kontinentu Běchovice – Praha. Dlouholetý funkcionář ČAAU a ČÚJV.

19 „Přepište dějiny...!“ Nagano 1998–2018, Národní památník na Vítkově, 2. 2. – 29. 4. 2018

20 *Ni zisk, ni slávu!*, ČOS, Tyršův dům, 20. 6. – 8. 7. 2018

Výstava *Sport za Velké války*, Národní památník na Vítkově, 2017–2018

olympijským hrám v Tokiu, zároveň je v přípravě i výstava k vývoji a historickým úspěchům českého volejbalu. Řada exponátů je prezentována i elektronickou formou pomocí portálu *e-sbírky*.²² V současné době se na portálu nachází na 6000 zdigitalizovaných sbírkových předmětů se sportovní a olympijskou tematikou ze sbírek ODTVS.

Sbírky ODTVS a ATVS

Samotné sbírky Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu a Archivu tělesné výchovy a sportu jsou členěny dle druhu materiálu. Archiv obsahuje prameny listinné povahy, diplomy, plakáty a mapy (i trojrozměrné). Fotografie a alba spravuje fotoarchiv, knižní publikace jsou zpracovávány specializovanou knihovnou. Trojrozměrná sbírka obsahuje kromě sportovní výzbroje a výstroje sportovní trofeje, plastiky, malby a kresby, prapory, olympijské oblečení, olympijské pochodně a jiné artefakty sportovní a tělovýchovné povahy, ale například i suvenýry z cest. Ve sbírce audiovizuálních materiálů najdeme filmy, videokazety a gramofonové nahrávky. Ve

všech součástech sbírky se nacházejí rozsáhlé soubory položek s olympijskou tematikou, které muzeum získalo jak díky darům, tak i díky vlastní akviziční činnosti. Tyto materiály mapují vývoj českého olympismu od jeho počátků na přelomu 19. a 20. století až do současnosti.

Archiv tělesné výchovy a sportu

Archiv tělesné výchovy a sportu obsahuje kromě řady materiálů k dějinám olympijského hnutí, diplomů a plakátů s olympijskou tematikou také památky z pozůstalosti českých olympioniků, jak sportovců, tak funkcionářů. Za všechny

Výstava Ragby, hra síly, odvahy a bojovnosti, Ostravské muzeum v Ostravě, 2017

Výstava Přepište dějiny! Nagano 1998–2018, Národní památník na Vítkově, 2018

21 *Zdrávi došli!*
31. 5. – 1. 9. 2019, Národní památník na Vítkově
22 <https://www.esbirky.cz/hledat/podsbirka/81889>, cit k 20. 8. 2020

Výstava Zdrávi došli! K výročí Klubu českých turistů, Národní památník na Vítkově, 2019

jmenujme zakladatele českého olympijského hnutí Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského, v jehož pozůstalosti se zachovala mimo jiné jeho korespondence s Pierrem de Coubertinem. Z dalších významných postav, které byly spojeny s českým olympismem, jsou to památky na Josefa Rösslera-Ořovského (jeho vlastnoručně ilustrovaný sportovní deník), Josefa Grusse, Rudolfa Richtera, Františka Jandu-Suka, Viléma Goppolda z Lobsdorfu, Bedřicha Šupčíka, Ladslava Váchu, Františka Venturu, Jana Heřmánka, Antonína Bínu, Karla Koželuha, Jana Heřmánka, Františka Doudu, Hanu

Maškovou a další. Rozsáhlá je i pozůstalost sportovního novináře Josefa Laufera.²³

Trojrozměrná sbírka ODTVS

Celou řadu unikátních sbírkových předmětů z dějin českého i světového olympijského hnutí pak obsahuje trojrozměrná sbírka ODTVS. Vzhledem k historii svého formování obsahuje sbírka řadu exponátů, které se vztahují k historii sokolského hnutí. Patří sem jak osobní předměty zakladatelů Sokola Jindřicha Fügnera a dr. Miroslava Tyrše z pozůstalosti Renáty Tyršové, tak i předměty upomínající na další sokolské osobnosti. Vedle toho sbírka obsahuje řadu artefaktů vztažených jak k významným sokolským akcím, tak i k činnosti jednotlivých složek Sokola. Dějiny sokolského hnutí také ilustruje řada uměleckých děl, často od předních osobností českého výtvarného umění. Ve sbírce se nacházejí i připomínky počátků olympijského hnutí – pamětní medaile k připomínce Mezinárodního kongresu o obnově olympijských her konaného v Paříži v roce 1894, stejně jako pamětní medaile připomínající první novodobé olympijské hry v Aténách v roce 1896.

²³ Srov. SWIERCZEKOVÁ, Lucie. Průvodce po archivních fondech a sbírkách Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea. Praha: Národní muzeum, 2007, 88 s.

Výstava Zdrávi došli! K výročí Klubu českých turistů, Národní památník na Vítkově, 2019

Sbírka obsahuje i další připomínky prvních olympiád, například praporky s českým lvem, které doprovázely českou výpravu při slavnostním nástupu u příležitosti zahájení olympijských her ve Stockholmu v roce 1912. Najdeme zde i upomínky na další olympijské hry a kongresy, jako byl například VIII. mezinárodní olympijský kongres uspořádaný v roce 1925 v Praze, kde bylo rozhodnuto o konání zimních olympijských her. Vedle toho se ve sbírce nachází řada sbírkových předmětů mapujících vývoj jednotlivých sportovních odvětví, stručně od zimních sportů po letní, od úpolových sportů (box) po duševní sporty (šachy).

Ve sbírce sportovních trofejí a ocenění figurují na prvním místě první československá zlatá olympijská medaile, kterou získal v roce 1924 na OH v Paříži Bedřich Šupčík v dnes již neolympijské disciplíně ve šplhu bez přírazu na sedmimetrovém laně, stejně jako vůbec první česká olympijská medaile (bronzová) získaná Vilémem Goppoldem z Lobsdorfu na OH v roce 1908 v Londýně v šermířských soutěžích. Sbírka vedle toho obsahuje i řadu dalších ocenění, jako například zlaté medaile Františka Ventury a Ladislava Váchy z Amsterodamu 1928, Ludvíka Daňka z Mnichova 1972. K dalším cenným kovům patří i stříbrné olympijské medaile boxera Jana Heřmánka z olympijských her 1928, Věnceslavy Peškové a Vlasty Děkanové z Berlína 1936, bronzové medaile Františka Doudy z OH 1932 v Los Angeles, Hany Maškové z Grenoblu 1968 aj.²⁴

Sbírka obsahuje řadu cenných plastik od předních českých sochařů (Horejc, Lidický, Myslbek, Mařatka, Sucharda, Španiel aj.). Ve sbírce se nachází také dílo českého sochaře Jakuba Obrovského, jehož bronzová postava nahého atleta s oštěpem v ruce s názvem Vraždící Odysseus se umístila na třetím místě v umělecké soutěži na X. olympijských hrách v roce 1932 v Los Angeles. Sbírka uchovává též stříbrnou putovní cenu dr. Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského, nejvyšší vyznamenání Československého, respektive Českého olympijského výboru, kterou k poctě prvního předsedy založilo

Kuratorium olympijského fondu. Cena byla udělována v letech 1934–1948 a následně po roce 1994 bylo její udělování obnoveno. Plastika samotná je dílem sochaře Otakara Španiela a znázorňuje bohyni Niké s vavřínovou ratolestí ve vztyčené pravici na mramorovém podstavci se jmény nositelů ceny.²⁵

Vedle větších i drobných plastik obsahuje sbírka řadu dalších uměleckých předmětů – sem patří zejména sbírka kreseb a obrazů, obsahující díla vztahující se nejen k historii Sokola, ale i dalších sportovních odvětví. Sbírka obsahuje například návrhy plakátů k všesokolským sletům a dalším tělovýchovným a sportovním akcím, ale také portréty osobností naší tělovýchovy a sportu či umělecká díla s širší sportovní tematikou, a to od řady předních jmen českého výtvarného umění (Mánes, Marold, Preissler, Mucha, Ženíšek, Benka aj.)²⁶

Trojrozměrná sbírka uchovává i součásti sportovní výstroje a výzbroje, slavnostních nástupních oblečení českých a československých výprav na letních i zimních olympijských hrách. Z nejvýznamnějších artefaktů v této oblasti je možné zmínit tretry největších osobností světové atletiky – čtyřnásobného olympijského vítěze Emila Zátopka, stejně jako trojnásobného olympijského vítěze Jana Železného. Ve sbírkách se také nachází Železného oštěp, se kterým v roce 1996 hodil světový rekord (98,48 m), stejně jako oštěp Dany Zátopkové. Z hlediska sportovní výstroje a výzbroje obsahuje sbírka také soubory umožňující ilustrovat vývoj sportovního vybavení, a to jak z oblasti lehké atletiky, tak tenisu, šermu, lyžování, sáňkařského sportu či fotbalu, ragby nebo ledního hokeje.

Vyjmenovat všechny cenné a zajímavé artefakty vzhledem k rozsahu sbírky i textu nelze, řada z uchovávaných předmětů má své hodnoty v různých rovinách – historické, symbolické, osobní. Jedním z nejnovějších přírůstků mapujících dějiny českého olympismu je olympijský řád Emila Zátopka, který obdržel v roce 1989, či zlatá medaile gymnastky Zdeňky Honsové z XIV. letních olympijských her v Londýně 1948.

24 Srov. SCHÜTOVÁ, Jitka, HAVRÁNKOVÁ, Hana, SAUROVÁ, Vlasta. *Olympionika v trojrozměrné Sbírce tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2012, 152 s.

25 Srov. SCHÜTOVÁ, Jitka, HAVRÁNKOVÁ, Hana, SAUROVÁ, Vlasta. *Signované plastiky a sportovní trofeje: sbírka tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2010, 282 s.

26 Srov. SCHÜTOVÁ, Jitka, SAUROVÁ, Vlasta, HAVRÁNKOVÁ, Hana. *Signované kresby a obrazy Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2008, 188 s.

Fotoarchiv ODTVS

Fotoarchiv zahrnuje bohaté materiály se sokolskou, obecně sportovní i olympijskou tematikou prezentující sportovní a tělovýchovné dějiny na našem území v podstatě od vzniku fotografie a olympijské hnutí od jeho vzniku až do současnosti. K unikátním fotografiím patří mimo jiné snímky zobrazující zakladatelské osobnosti sokolského hnutí, stejně jako jeho památná místa či akce, vyobrazení organizačního výboru a členů Mezinárodního olympijského výboru, dokumentující první zasedání MOV aj. Vedle toho sbírky obsahují řadu unikátních fotografií mapujících jak oficiální sportovní akce, tak i zázemí sokolských sletů či olympijských her. Fotoarchiv obsahuje i jedinečné soubory z dějin českého sportu a tělesné výchovy, kam patří například soubor fotografií Františka Illka. Řada fotografií zobrazuje historii sokolského hnutí, a to jak z pohledu ústředních institucí, tak dílčích sokolských jednot. Dále fotografická sbírka zahrnuje i dějiny řady dalších sportovních organizací, odvětví či osobností.

Knihovna ODTVS

Knihovna ODTVS obsahuje unikátní soubor publikací a periodik, které se vztahují k dějinám tělesné výchovy a sportu nejen na našem území, ale i jinde ve světě. Součástí knihovny je samostatně dochovaný knihovní soubor pocházející z Tyršovy knihovny, který zahrnuje i tisky z bývalé knihovny Jindřicha Fügnera a několik starých tisků. V knihovně zakladatelů Sokola jsou uložena díla z mnoha společenských vědních oborů, převážně z 19. století. Velmi cenný je rovněž dochovaný celek šachové knihovny Josefa Vladimíra Štefanydese, jenž obsahuje necelých 900 svazků, včetně několika starých šachových tisků z 18. století a několika desítek titulů šachových periodik z celého světa. Vedle toho knihovna obsahuje na 1000 titulů sportovních periodik, teoretické a historické práce, memoáry aj.²⁷

Sportovní muzea a stálé expozice v ČR – nástin situace

Dlouhodobá absence stálé sportovní expozice a omezené možnosti prezentace nových akvizic i další odborné činnosti oddělení přispěly ke ztrátě povědomí o sportovních sbírkách v Národním muzeu obecně. Situaci do jisté míry odlehčují dočasné tematické výstavy, které však nemohou soustavnou komunikaci s laickou i odbornou veřejností v plném rozsahu suplovat. S postupným odklonem od možnosti trvalé prezentace sbírkové činnosti Národního muzea na tomto poli začaly činnost hlavní muzejní instituce v zemi suplovat sportovní síň slávy, regionální či soukromá muzea.

Oficiálně přístupné síň slávy se týká zejména nejmasovějších sportů v ČR. Hokejová síň slávy, oficiálně Síň slávy českého hokeje (ČSLH), kterou spravuje Český svaz ledního hokeje, byla otevřena v roce 2008 ke stému výročí českého hokeje. Původní expozice, přístupná pouze pro VIP osoby, byla umístěna v rámci jedné z konferenčních místností v pražské O2 Aréně. V širší míře byla veřejnosti zpřístupněna až v roce 2015 v pražském nákupním centru Galerie Harfa, kdy se ČSLH snažil vyřešit nedostatečnou komunikaci s veřejností otevřením klasické komerční interaktivní expozice. Vše zároveň souviselo s rekonstrukcí sídla svazu a jeho přesunem do kancelářského komplexu na pražské Harfě. V současné době tak funguje ve výstavním prostoru expozice zaměřená jak na vývoj ledního hokeje obecně, tak i na vývoj tohoto sportovního odvětví v českých zemích. Součástí expozice je i vlastní Síň slávy, do které jsou každoročně uváděny osobnosti z historie českého a československého hokeje. Stálá expozice je doplněna o dočasné výstavy – Pražský hokej, Češi v NHL (stav k roku 2020). Vzorem síně slávy se stala nepoměrně větší expozice Síň slávy NHL, která je umístěna v kanadském Torontu.²⁸

V souvislosti s oficiální českou hokejovou síní slávy je potřeba zmínit i neoficiální Hokejovou síň českého hokeje, která vznikla ve středočeských Lánech.

27 Srov. SCHŮTOVÁ, Jitka. *Knihovna sbírky tělesné výchovy a sportu ...a co jí předcházelo. Praha: Národní muzeum, 2015, 126 s.*

28 <http://www.sinslavycslh.cz> uvod, cit. k 20.8. 2020.

Soukromá expozice věnovaná dějinám československého hokeje obsahuje mnohé velmi zajímavé a cenné artefakty. Je založená na sbírce pana Josefa Hoška, který se sbírání sportovních memorabilií věnoval dlouhá léta. Expozice představuje přes třicet osobností českého hokeje, včetně osobních předmětů. Pro veřejnost byla otevřena v roce 2014.²⁹

Obdobně jako Český svaz ledního hokeje si zřídila Síň slávy i Fotbalová asociace ČR (FAČR). Expozice byla otevřena v roce 2015 u příležitosti Mistrovství Evropy hráčů do 21 let, které se konalo v ČR. Expozice je nepoměrně skromnější než ta hokejová a je umístěna v novém sídle FAČR na pražském Strahově. Na rozdíl od hokejové síně slávy je veřejnosti přístupná zdarma.³⁰ Z jednotlivých klubů má pravděpodobně nejrepresentativnější expozici klubové historie pražská Slavia. Slavia Museum je umístěno v rámci stadionu v pražském Edenu a snese srovnání s expozicemi významných zahraničních fotbalových klubů. Je umístěno ve dvou patrech na 1200 m², přičemž jedna část je věnována vlastní klubové historii, druhá pak dočasným expozicím.³¹

Pravděpodobně nejvíce regionálních expozic je věnováno historii lyžování. Do

této kategorie spadá zejména expozice *Bílou stopou – kapitoly z dějin českého lyžování do roku 1938* v Krkonošském muzeu v Jilemnici spadajícím pod Správu Krkonošského národního parku, která je umístěna v budově bývalého panského pivovaru. Expozice mapuje historii lyžování od prvního importu lyží do českých zemí až do roku 1938. Zaměřuje se také na německé lyžaře v českých zemích. Celkově expozice zasazuje vývoj lyžování v českých zemích do evropského kontextu. Obsahuje řadu cenných artefaktů od vlastního lyžařského (a sánkařského) vybavení přes sportovní ocenění, dobové fotografie až po oblečení.³² Další expozicí mapující dějiny lyžařského sportu na našem území je Ski Muzeum – Lyžařské muzeum v Harrachově, které bylo otevřeno v roce 2017. Základem muzea se staly sbírky Stanislava a Josefa Slavíkových, kteří také stojí za vytvořením vlastní expozice. Ta ilustruje vývoj lyžování v Harrachově, ale obsahuje i řadu dalších cenných artefaktů, od jedněch z nejstarších lyží po pohár pro vítěze Mistrovství světa v letech na lyžích v roce 1983, které se uskutečnilo právě v Harrachově, a další exponáty z historie jak skoků na lyžích, tak i běžeckého lyžování.³³ V souvislosti s tímto odvětvím

Horolezecké muzeum, Zámek Aadršpach, stav k roku 2016

29 <https://www.hokejovasin.cz/>, cit. k 20.8. 2020, Stránky obsahují i prezentaci jednotlivých osobností českého hokeje, kterým je expozice věnována, a možnost virtuální prohlídky expozice.

30 <https://sinislavy.fotbal.cz/lo-si-ni-slavy/p189>, cit. k 20. 8. 2020.

31 Srov. <https://www.slavia.cz/museum.asp>, cit. k 20. 8. 2020.

32 Srov. <https://www.krnep.cz/km-jilemnicel>, cit. k 20. 8. 2020.

Expozice horolezectví – Z Českého ráje až na vrcholy světa, Muzeum Českého ráje v Turnově, stav k roku 2019

lyžařského sportu je potřeba zmínit také drobnou expozici Slavní sportovci věnovanou zejména skokanovi na lyžích Rudolfu Burkertovi, sudetskému Němci, který byl prvním československým medailistou na zimních olympijských hrách. Je umístěna v jedné z výstavních síní v rámci Muzea výroby hraček firmy Detoa v Jiřetíně pod Bukovou.³⁴

Díleč expozice *Výroba lyží a vývoj lyžování* věnovaná místní historii lyžařského sportu a výrobě lyží je součástí Horáckého muzea v Novém Městě na Moravě, které vlastní také sbírku sportovní výstroje,

výstroje a artefaktů mapujících vývoj lyží a vázání. Základ sbírky spadá do druhé poloviny padesátých let 20. století, kdy byla instalována první lyžařská expozice.³⁵ V Novém Městě na Moravě bylo též zpřístupněno Muzeum lyží a lyžařského vázání, které představuje soukromou sbírku rodiny Slonkových, dlouholetých výrobců lyží.³⁶ V budoucnosti by také měly vzniknout dvě expozice mapující historii českého lyžování, a to v Janově nad Nisou³⁷ a Dolní Branné, kde připravuje expozici jeden z předních českých lyžařských historiků Aleš Suk.

Ve druhém desetiletí nového tisíciletí se také začaly formovat expozice věnované horolezectví. První z nich byla expozice *Horolezecké muzeum – Expozice adršpašského lezení* věnovaná místní horolezecké historii a pískovcovému lezení, která vznikla pod patronací Českého horolezeckého svazu na zámku v Adršpachu. Expozice není příliš velká a za využití jednoduchých výstavních prostředků stručně nastiňuje historický vývoj tohoto sportovního odvětví.³⁸ V září roku 2019 byla otevřena obsahově nepoměrně bohatší *Expozice horolezectví*

Expozice horolezectví – Z Českého ráje až na vrcholy světa, Muzeum Českého ráje v Turnově, stav k roku 2019

33 Srov. <http://skimuzeum.cz/>, cit. k 20.8. 2020.

34 Srov. <https://www.detoa.cz/muzeum-vyroby-hracek>, cit. k 20.8. 2020. Rudolf Burkert získal bronzovou medaili na ZOH 1928 ve Sv. Mořici.

35 Srov. <https://hm.nmnm.cz/stale-expozice/>, cit. k 20. 8. 2020.

36 Srov. <http://www.slonek.cz/nabidka/historiel>, cit. k 19. 8. 2020.

37 Srov. <http://www.muzeum-lyzovani.cz/muzeum-lyzovani>, cit. k 20.8. 2020;

38 Srov. <https://www.obecadrspach.cz/zamek-1/horolezecke-muzeum/>, cit. k 17. 8. 2020.

– Z Českého ráje až na vrcholy světa v Muzeu Českého ráje v Turnově. Vznikla za podpory evropského projektu přeshraniční spolupráce mezi ČR a Saskem. V rámci tohoto projektu byla vytvořena i horolezecká výstava v saském Bad Schandau. Turnovská expozice obsahuje vedle řady interaktivních prvků a videomappingu i mnoho exponátů mapujících historii horolezectví v oblasti Českého ráje i českého zdolávání světových vrcholů. Součástí projektu, který byl v rámci expozice také využit, byl sběr informací od pamětníků, stejně jako archivní studium. Vše posloužilo jako základ informací pro digitální archiv, který je ve formě databáze či encyklopedie ve výstavě využit.³⁹ V říjnu 2020 získala expozice Cenu Gloria musealis za muzejní počin roku 2019.

Samostatnou kapitolu představují muzea věnovaná cyklistice a motoristickým sportům. Státní muzeum tělesné výchovy a sportu spravovalo do sedmdesátých let 20. století jeden z největších souborů věnovaných dějinám cyklistiky na našem území. V rámci restrukturalizace byl tento sbírkový soubor historických kol v sedmdesátých letech převeden do Národního technického muzea (NTM), kde se nachází dodnes. Vedle sbírek NTM se historii cyklistiky v českých zemích věnují i další regionální expozice. Do této kategorie spadá například Muzeum kol v Boskovštejně, které vedle řady exponátů mapujících vývoj světové i české cyklistiky, z nichž některé pocházejí již z druhé poloviny 19. století, vlastní i unikátní sbírku plakátů.⁴⁰ Patřilo sem například i První české muzeum cyklistiky umístěné na zámku v Nových Hradech, to však bylo ke konci roku 2017 zrušeno. Dílčích expozic a výstav, které se věnovaly a věnují historii cyklistiky i motoristických sportů, je v ČR celá řada a jejich výčet přesahuje rámec tohoto textu.⁴¹

Z hlediska historie dalších sportovních odvětví je potřeba zmínit ještě golf a Golf Muzeum Ypsilon, které začalo vznikat v roce 2016 a bylo otevřeno v golfovém resortu Ypsilon (Ypsilonka) u Liberce. Jde o projekt Vítězslava Hoffmanna, který se věnuje dlouhodobě historii golfu a stojí

jak za vytvořením bohatého sbírkového základu, tak za realizací vlastní expozice. Součástí golfového muzea je vedle vlastní expozice i knihovna nabízející případným zájemcům o toto sportovní odvětví možnost studia.⁴²

Na závěr stručného soupisu je třeba ještě zmínit stálou expozici věnovanou zápasníku Gustavu Frištenskému, umístěnou v městském muzeu v Litovli. Za její realizací stojí Zdeňka Frištenská, která je praneteří slavného zápasníka a zároveň působí jako ředitelka muzea.⁴³ Expozice je věnována osobnímu životu i sportovním úspěchům Gustava Frištenského, Národní muzeum se na ní podílí zapůjčením předmětů z Frištenského pozůstalosti, které do sbírek tehdejšího Státního muzea sportu a tělesné výchovy věnoval jeho bratr.

Vedle výše uvedeného výčtu stálých expozic jistě existují i další, řada projektů také zanikla, sem bylo možno zařadit například ambiciózní projekt Muzea sportu v Plzni, které bylo otevřeno zprvu v Plzni-Roudné a později přesunuto do objektu plaveckého bazénu v Plzni-Lochotíně. Kompletní výčet expozic přesahuje rámec tohoto textu, nicméně u většiny sportovních odvětví je patrný trend, kdy jak oficiální zastřešující orgány a sportovní svazy, tak jednotlivci reagují na absenci instituce, která by soustavně prezentovala historii českého sportu a tělesné výchovy, a zaplňují její místo vlastními výstavními projekty. V souvislosti s tím je patrný i rostoucí trend v počtu výpůjček sportovních sbírek z regionálních muzejních institucí, kdy kurátoři trojrozměrné sbírky ODTVS řeší každoročně

Golf Muzeum Ypsilon, stav k roku 2020

39 Srov. <https://www.muzeum-turnov.cz/expozice/horolezectvi/>, cit. k 19. 8. 2020. Za odbornou přípravou výstavy stáli Alžběta Kulišková a David Marek.

40 <https://www.muzeumkol.eu/>, cit. k 17. 8. 2020.

41 *Soupis jak stálých expozic, tak dílčích výstav, které byly realizovány od roku 2011 do současnosti, je možné dohledat na <https://www.sterba-bike.cz/category/ceska-republika?offset=0>, cit. k 19. 8. 2020.*

42 <https://ypsilonmuzeum.cz/>, cit. k 20. 8. 2020.

43 <http://www.muzeumlitovel.cz/cs/vystavy/gustav-fristensky>.

Golf Muzeum Ypsilon, stav k roku 2020

minimálně desítku zápůjček předmětů na sportovní výstavy v různém rozsahu. Rok 2018 s 16 realizovanými zápůjčkami byl extrémem vzhledem ke stému jubileu Československa, nicméně v rámci vývoje od roku 2013 lze i tak zaznamenat z hlediska zápůjček rostoucí trend. Vedle toho jsou sbírkové předměty ze sbírek ODTVS trvale zapůjčeny ve čtyřech výstavních projektech (síně slávy ČSLH, síně slávy FAČR, horolezecká expozice v Muzeu Českého ráje v Turnově, expozice Gustav Frištenský v muzeu v Litovli).

Situace v zemích V4

Situace v zahraničí se od českých zemí výrazně liší. V řadě zemí fungují instituce zabývající se sportovní a tělovýchovnou problematikou v různé míře – ať již na lokální úrovni (historie klubů, případně sportovních odvětví v regionu), na celostátní či přeshraniční úrovni (Síně slávy NHL v Torontu), či instituce zapojené do celosvětových sítí. Nejvýraznější z těchto expertních sdružení je Síť olympijských muzeí (Olympic Museums Network), do které je z nejbližších sousedů zapojeno varšavské Muzeum sportu i turistiky a bratislavské Slovenské olympijské a športové múzeum. Centrální institucí, která síť olympijských muzeí koordinuje, je Olympijské muzeum ve švýcarském Lausanne. Muzeum bylo založeno v roce 1993 z popudu tehdejšího předsedy Mezinárodního olympijského výboru Juana Antonia Samaranche. Již v roce 1995 získalo titul Evropské muzeum roku. Po rekonstrukci v letech 2011–2013

činí současné expoziční plocha 3000 m². V rámci muzea funguje i olympijský archiv, knihovna i studijní a informační centrum. Při zakládání olympijského muzea v Lausanne sloužilo tehdejší Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu jako vzorová instituce. Řadu let bylo vedení ODTVS v kontaktu s Olympijským muzeem, při personálních změnách a s formální restrukturalizací oddělení v rámci Historického muzea však byly tyto styky přerušeny. Olympijské muzeum v Lausanne představuje vedle muzeí v rámci V4 do budoucna klíčového partnera z hlediska sdílení odborných informací z oblasti sportovní, tělovýchovné a zejména olympijské muzeologie. Síť olympijských muzeí (OMN), kterou Olympijské muzeum v Lausanne organizuje, sdružuje v současné době 28 institucí, které spravují sbírky s olympijskou a obecně sportovní tematikou. OMN pořádá každoroční zasedání pro sdílení informací v oboru sportovní a olympijské muzeologie, zároveň poskytuje členským

Olympijské muzeum, Lausanne, Švýcarsko, stav k roku 2017 (foto Vlasta Saurová)

institucím prostor pro výměnu informací či digitalizovaných dat pro vědecké, výstavní či publikační účely.⁴⁴ Z hlediska srovnání situace okolo sportovního muzejnictví se nabízejí nejbližší instituce v zemích visehradské čtyřky (V4), tedy na Slovensku, v Polsku a v Maďarsku. Jedná se o země, které měly relativně podobnou startovní pozici po společenských změnách na přelomu osmdesátých a devadesátých let, stejně tak i sportovní a tělocvičná historie je v některých směrech srovnatelná. Slovenské olympijské a sportové muzeum a polské Muzeum sportu i turistiky jsou členy OMN, maďarské olympijské muzeum nikoliv.

Slovenské olympijské a sportové muzeum

O založení muzejní instituce, která by mapovala historii sportovního a tělovýchovného dění na Slovensku, se uvažovalo již bezprostředně v poválečném období v souvislosti se založením Státního muzea sportu a tělesné výchovy v Praze. V rámci tehdejších jednání nebyl bohužel z české strany při zakládání muzea

přizván nikdo ze slovenských odborníků věnujících se dějinám sportu a situace tak v tomto směru zůstávala poměrně dlouho napjatá. V říjnu roku 1985 bylo muzeum ustanoveno zřizovací listinou předsednictva Ústředního výboru Československého svazu tělesné výchovy pod názvem Múzeum telesnej kultury. K první evidenci sbírkových předmětů došlo v roce 1987.⁴⁵ Od roku 2015 se muzeum stalo organizační složkou Slovenského olympijského výboru a změnilo svůj název na Slovenské olympijské a sportové muzeum. V současné době za chodem muzea stojí tři odborní pracovníci, včetně

Olympijské muzeum, Lausanne, Švýcarsko, stav k roku 2017 (foto Vlasta Saurová)

Olympijské muzeum, Lausanne, Švýcarsko, stav k roku 2017 (foto Vlasta Saurová)

⁴⁴ Srov. <https://www.olympic.org/museum/collaborate/olympic-museums-network>, cit. k 20. 8. 2020.

⁴⁵ Srov. ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Nástin dějin československého tělovýchovného a sportovního muzejnictví 4. Muzejní a vlastivědná práce, 1991, roč. 29, č. 2, s. 65–73.*

Stálá expozice SOŠM Lyžiarské múzeum, Kremnica, stav k roku 2016

ředitelky Zdeny Letenayové, a dvě pracovnice spravující stálou expozici lyžování. Muzeum každoročně organizuje několik výstavních projektů, v současnosti připravuje novou stálou expozici věnovanou slovenskému olympismu. SOŠM vedle toho spravuje i stálou expozici Lyžiarské múzeum v Kremnici věnovanou vývoji tohoto sportovního odvětví na Slovensku. Zároveň pracovníci muzea publikují každoročně několik odborných brožur a monografií.⁴⁶ Muzeum dělí své sbírky na trojrozměrnou sbírku, fotoarchiv a knihovnu. Trojrozměrná sbírka v současnosti obsahuje 27 000 zapsaných sbírkových předmětů, fotoarchiv 26 457 fotografií, archiv obsahuje pomocné materiály ke sbírkovým předmětům. V současné době se diskutuje o propojení

sbírkových databází s Olympijským muzeem v Lausanne.⁴⁷

Muzeum sportu i turistiky

Jedním z nejstarších muzeí věnovaných oboru je polské Muzeum sportu a turistiky ve Varšavě. Muzeum bylo založeno v roce 1952 a ve srovnání s historií sportovní muzeologie v českých zemích lze v rámci vývoje této instituce sledovat spíše obrácený trend, kdy se vedle nárůstu sbírek a zvětšování expozičních prostorů úměrně navyšuje i počet odborných pracovníků. V roce 1952 při svém vzniku tak mělo muzeum dva pracovníky, v roce 1968 33 pracovníků, v devadesátých letech se stav poněkud snížil, ale v roce 2002 to bylo stále 17 pracovníků. Stálá expozice muzea se od roku 2006 nachází ve varšavském Olympijském centru. Rozkládá se na ploše 1000 m² a prezentuje veřejnosti na 3000 sbírkových předmětů mapujících nejen dějiny světového a polského olympijského hnutí, ale také polské tělocvičné jednoty Sokol, bruslení, hokeje, úpolových sportů, míčových sportů, vodních sportů, motoristických sportů, lehké atletiky a dalších. V současné době sbírky obsahují 50 000 trojrozměrných sbírkových předmětů, 55 000 fotografií,

Stálá expozice SOŠM Lyžiarské múzeum, Kremnica, stav k roku 2016

⁴⁶ Srov. <https://www.olympic.sk/muzeum>; <https://www.olympic.sk/publikacie/knihy-brozury>, cit. k 20. 8. 2020.

⁴⁷ Ústní sdělení, Viliam Karácsony, 24. 10. 2019.

16 000 publikací a kolem 2000 dokumentů a archiválií.⁴⁸ Pod Muzeum sportu i turistiky spadalo do roku 1974 i Muzeum Sportu i Turistiky Regionu Karkonoszy v Karpaczi, které však bylo od 2003 osamostatněno a přejmenováno pod jiné organizace polské samosprávy.

Maďarské olympijské a sportovní muzeum (Magyar olimpiai és sportmúzeum)

Muzeum bylo založeno v roce 1963 jako celonárodní instituce mapující dějiny maďarského sportu, olympismu a fyzické kultury obecně. Od roku 2012 funguje jako součást Národních sportovních center. Sbírkovou činnost zaměřuje zejména na doklady historického vývoje sportů a olympismu v Maďarsku. Z hlediska sbírkových předmětů obsahují sbírky přes 800 000 položek, nicméně tento počet zahrnuje jak trojrozměrné sbírkové předměty, tak fotografické a archivní materiály. Za poslední čtvrtstoletí organizovalo muzeum na 200 výstav se sportovní tematikou, které se věnovaly jak jednotlivým sportovním odvětvím (atletika, zápas, veslování, cyklistika,

Muzeum sportu i turistiky, Varšava, stav k roku 2015

fotbal, turistika), tak historii skautského hnutí, tělesné výchovy, ženskému sportu, dílčím olympijským hrám aj. Muzeum zároveň pořádalo několik putovních výstav k maďarskému sportu jak v zahraničí (Lausanne, Sydney, Paříž), tak na území Maďarska. V současnosti muzeum spravuje čtyři stálé expozice – ve výstavní síni Sport Agóra v budapeštské Papp László Sportaréna, olympijskou expozici v návštěvnickém centru nově rekonstruovaného fotbalového stadionu Puskás Aréna, expozici vodních sportů a turistiky.⁴⁹ Situace v zemích V4 je tak z hlediska institucionálního ukotvení a stálé prezentace

Muzeum sportu i turistiky, Varšava, stav k roku 2015

⁴⁸ Srov. GRYS, Ivona (ed.). *The History of Polish Sports and the Olympic Movement. A Permanent Exhibition at the Museum of Sports and Tourism in Warsaw.* Varšava: Estrella, 2010, 76 s., vedle toho i <https://www.muzeumsportu.waw.pl/muzeumlo-muzeum/historia>, cit k 14. 8. 2020.

⁴⁹ Srov. <http://www.sportmuzeum.hu/>, cit. k 14. 8. 2020.

*Muzeum sportu i turystyki,
Varšava, stav k roku 2015*

sportovních témat poměrně stabilní, bez výrazných diskontinuit. Zmíněné muzejní instituce spravují minimálně jednu stálou expozici, která jim umožňuje realizaci výstavních projektů i komunikaci s veřejností. V případě všech zmíněných muzejních institucí toto ukotvení také ulehčuje komunikaci s pamětníky a akviziční činností.

Závěr

Současná situace kolem tělovýchovného a sportovního muzejnictví v ČR je ve stadiu transformace, kdy absenci stálé expozice zaměřené na dějiny české tělesné výchovy, sportu a olympismu nahrazují lokální muzea či dílčí soukromé expozice. Z tohoto hlediska je patrné, že řada regionálních a soukromých expozic vzniká v posledním desetiletí, kdy je v oblasti výstav věnovaných sportu a tělesné výchově patrná absence stálých výstavních prostor určených pro prezentaci historických témat vztahovaných k dějinám tělesné výchovy, sportu a olympismu na našem území. K tomu jistě zapůsobila i personální a organizační diskontinuita v rámci vývoje Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu, která v podstatě anulovala jak dosavadní začlenění do širších odborných struktur, tak i povědomí odborné i laické veřejnosti ohledně historicky cenných sportovních a tělovýchovných sbírek v Národním muzeu.

V okamžiku, kdy v historicky krátké době nevznikne prostor, ve kterém by mohlo Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu prezentovat svoje bohaté sbírky a svoji činnost, bude tento proces zřejmě nevratný. Dějiny tělesné výchovy a sportu

představují poměrně širokou platformu pro komunikaci s veřejností, stejně tak skrývají značný návštěvnícký potenciál, a to napříč společnostmi. V zahraničí existuje řada muzejních institucí, které se tomuto oboru lidské činnosti věnují, jsou začleněny do širších odborných struktur a vykazují výrazně lepší výsledky jak na poli odborném, tak ekonomickém. Samostatná expozice by umožňovala prohloubit komunikaci s laickou i odbornou veřejností, znamenala by také nejen odborný, ale i ekonomický přínos. V případě, kdy stálá expozice nevznikne, lze předpokládat, že se sbírky stanou pouze jakýmsi fundusem pro výstavy jiných institucí a pracovníci oddělení se budou věnovat pouze servisním úkonům. Perspektivy jsou tak v tomto směru zatím poměrně neradostné a současný stav rozhodně není optimální. Zatímco objem sbírek i další činnosti, stejně jako doprovodná administrativa rostou, počet odborných pracovníků kontinuálně klesá. Při absenci dokumentátorů musí zároveň kurátoři vykonávat i řadu doprovodných činností v oblasti péče o sbírky. K optimalizaci akviziční i odborné činnosti by vedlo zdvojení kurátorských pozic na osm odborných pracovníků, nouzovým řešením by bylo alespoň doplnění současného personálního stavu o dvě kurátorská místa. Je zřejmé, že v současné situaci resortu kultury je úvaha o navýšení počtu pracovních míst v podstatě nereálná. V nedávné době se také příliš neosvědčilo doplňování oddělení o pracovníky v režimu dohody o pracovní činnosti, protože tento systém nepřináší potřebnou stabilitu pracovního týmu.

Přestože současná doba příliš nepřeje optimistickým vizím, je zde namísto nastínit scénář, který by byl pro budoucnost prezentace sportovní a olympijské historie v muzeu ideální. Při jeho nástupu je potřeba vycházet ze skutečnosti, že v zahraničí patří sportovní a olympijská muzea k úspěšným a navštěvovaným institucím. Zájem široké veřejnosti o sport a olympismus jde napříč společenskými skupinami, ať již na ně nazíráme z pohledu materiálního, či svetonázorového. Variabilita

a rozsah samotné oblasti sportu, tělesné výchovy a olympismu, která v moderních dějinách prošla značnou proměnou a mnohdy dynamickým rozvojem, umožňuje prezentovat i zkoumat celou řadu témat a společenských fenoménů. V případě stálé prezentační činnosti zahraničních specializovaných institucí se projevují ve srovnání se současnou situací v ČR jednoznačná pozitiva jak v oblasti komunikace s veřejností, tak v oblasti expoziční, akviziční, výzkumné a publikační. Z pohledu uchování národního kulturního dědictví i v této oblasti je tak vybudování centrální specializované stálé expozice v zájmu celé české veřejnosti.

Možnosti realizace centrální sportovní expozice v ČR se v zásadě nabízejí dvě. Jednou je její zřízení v rámci Národního muzea, druhou pak mimo něj, tedy vznik samostatného muzea českého sportu. Návrhů na vybudování stálé expozice v rámci Národního muzea byla v nedávné minulosti celá řada. Realizace narazila vesměs na absenci vhodných prostor, které by mohly být pro stálou expozici vyčleněny a zajištěny bez větších finančních nákladů v podobě komerčního pronájmu, či dokonce vybudování nového objektu. Vysoký nájem prostorů byl ostatně hlavní příčinou ukončení činnosti původní stálé expozice v Tyršově domě. V souvislosti s hledáním vhodného objektu proběhlo i několik neúspěšných jednání s institucemi z oblastí spojených se sportem a olympismem. V současné době jedna z variant realizace expozice závisí na výsledku jednání ministerstva kultury s pražským magistrátem.

Myšlenka vyčlenění sbírky a vzniku samostatné muzejní instituce zaměřené na dějiny českého sportu, tělesné výchovy a olympismu není nová, tato varianta byla navrhována mimo jiné i bezprostředně po společenských změnách v roce 1989. Po půlstoletí fungování v rámci Národního muzea a postupné integraci do jeho struktury by vyčlenění znamenalo především vyřešení otázek zázemí, administrativního převodu sbírek evidovaných v centrální evidenci, jejich uložení a soustavné péče o ně. S touto problematikou úzce

souvisí i otázka personálního zabezpečení a finančního zajištění celého projektu. A to výčet prozatím zahrnuje pouze otázku správy sbírek, nikoliv problematiku vlastního zajištění stálé expozice, kde by náklady dále vzrostly. V návaznosti na tyto problémy se úvahy o vyčlenění sbírky do samostatné instituce bez výrazného finančního zajištění pohybují pouze v teoretické rovině. Sportovní svazy i občanské spolky vesměs sledují své partikulární zájmy. Teoreticky by tedy byla z hlediska zřízení stálé expozice ideální forma meziřesortní spolupráce mezi ministerstvy kultury a školství, mládeže a tělovýchovy, případně Národní sportovní agenturou.

V rovině teorie se pohybuje i vize, jaké by mělo být ideální personální obsazení či materiální zázemí instituce, která by spravovala sbírky i stálou expozici dějin sportu, tělesné výchovy a olympismu v českých zemích. Vyjdeme-li ze skutečnosti, že připravovaná stálá expozice SOŠM na Slovensku má mít rozsah do 400 m² a expozice varšavského Muzea sportu i turystyki se rozkládá na 1000 m², pak optimální plocha pro stálou expozici českého sportu, tělovýchovy a olympismu by měla mít minimální rozsah 800 m². Z hlediska personálního by pak byl ideální počet osmi pracovních míst na kombinované pozici pracovník ve vědě a výzkumu / kurátor sbírkového fondu, minimálně jedno pracovní místo dokumentátora sbírkového fondu a jedno pracovní místo správce depozitáře. Vedle toho i personální zajištění ostrahy expozice.

Vrátíme-li se od teoretických vizí k realitě, je bezprostředním úkolem současného Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu pokračovat v dosavadní akviziční a odborné činnosti a snažit se o navázání co nejširší spolupráce se specializovanými institucemi a odborníky nejen v ČR, ale také v zahraničí. Jako jedna z možností do budoucna se jeví uspořádání obdobné specializované mezinárodní akce, jakou byla konference *Šport a olympijské hnutie v múzejnej dokumentácii*, kterou zorganizovalo v roce 2018 Slovenské olympijské a športové múzeum. Dlouhodobým cílem je pak příprava a realizace vstupu do Sítě

olympijských muzeí (*Olympic Museums Network*), která představuje celosvětové expertní sdružení v oblasti olympijského, sportovního a tělovýchovného muzejnictví. Umožnilo by to uchování povědomí o sbírce Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu alespoň v zahraničí.

Literatura

- GRYS, Ivona (ed.) *The History of Polish Sports and the Olympic Movement. A Permanent Exhibition at the Museum of Sports and Tourism in Warsaw*. Varšava: Estrella, 2010, 76 s.
- HAVRÁNKOVÁ, Hana et al. *Český olympismus: 100 let*. Praha: Olympia, 1999, 160 s.
- JAKUBCOVÁ, Kristina. *Sport a olympijské hnutí v zemích Visegrádu: jejich vývoj a jejich transformace v postkomunistické éře*. Praha: Karolinum, 2012, 206 s.
- KOLÁŘ, František a kol. *Kdo byl kdo. Naši olympionici*. Praha: Libri, 1999, 424 s.
- LOMÍČEK, Jan. Možnosti a limity dokumentace současnosti českého sportu, tělesné výchovy a olympismu. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia*, 2017, roč. 71, č. 3–4, s. 5–10.
- LOMÍČEK, Jan et al. *Sport za velké války = Sport during the great war*. Praha: Národní muzeum, 2017, 29 s.
- RÁMIŠOVÁ, Šárka. *S hrdostí nošený: sokolský kroj, úbor a scénický kostým*. Praha: Národní muzeum, 2018, 327 s.
- RÁMIŠOVÁ, Šárka a SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Móda pod olympijskými kruhy: nástupové oblečení od Athén až po Rio*. Praha: Mladá fronta, 2016, 158 s.
- SCHŮTOVÁ, Jitka. *Knihovna sbírky tělesné výchovy a sportu ...a co jí předcházelo*. Praha: Národní muzeum, 2015, 126 s.
- SCHŮTOVÁ, Jitka. *Manželka, matka, tchyně: dochované památky a korespondence Kateřiny Fügnerové*. Praha: Národní muzeum, 2018, 463 s.
- SCHŮTOVÁ, Jitka, HAVRÁNKOVÁ, Hana, SAUROVÁ, Vlasta. *Olympionika v trojrozměrné Sbírce tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2012, 152 s.
- SCHŮTOVÁ, Jitka, SAUROVÁ, Vlasta, HAVRÁNKOVÁ, Hana. *Signované kresby a obrazy Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2008, 188 s.
- SCHŮTOVÁ, Jitka, HAVRÁNKOVÁ, Hana, SAUROVÁ, Vlasta. *Signované plastiky a sportovní trofeje: sbírka tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2010, 282 s.
- SOUČKOVÁ, Taťána, RÁMIŠOVÁ, Šárka. *Pochod Praha – Prčice: padesát ročníků 1966–2015*. Praha: KČT Praha-Prčice, 2015, 205 s.
- SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Průvodce po archívních fondech a sbírkách Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 2007, 88 s.
- ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Tyršovo muzeum tělesné výchovy a sportu 1953–2003*. Praha: Národní muzeum, 2003, 67 s.
- ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Nástin dějin československého tělovýchovného a sportovního muzejnictví 1*, In *Muzejní a vlastivědná práce*, 1990, roč. 28, č. 4, s. 136–154.
- ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Nástin dějin československého tělovýchovného a sportovního muzejnictví 2*, In *Muzejní a vlastivědná práce*, 1990, roč. 28, č. 4, s. 193–199.
- ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Nástin dějin československého tělovýchovného a sportovního muzejnictví 3*. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1991, roč. 29, č. 1, s. 1–12.
- ŠTURSOVÁ, Květoslava. *Nástin dějin československého tělovýchovného a sportovního muzejnictví 4*. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1991, roč. 29, č. 2, s. 65–73.
- ŠVÁCHA, Rostislav et al. *StArt: sport jako symbol ve výtvarném umění*. Vydání první. V Řevnicích: Arbor vitae ve spolupráci s Českým olympijským výborem a Ústavem dějin umění AV ČR, v.v.i., 2016, 315 s.